

สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University Press

หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรบัณฑิต
หมวดวิชาศึกษาทั่วไป

ตำรา
รหัสวิชา ๐๐๐ ๑๐๗

เทคนิคการศึกษาระดับอุดมศึกษา Technique of Higher Learning

โครงการจัดทำต้นฉบับรายวิชากลุ่มพระพุทธศาสนาและหมวดวิชาศึกษาทั่วไป
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เทคนิคการศึกษาระดับอุดมศึกษา (Technique of Higher Learning)

ผู้แต่ง : คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
บรรณาธิการ : ผศ.สุพิมล ศรศักดิ์
ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบ : ผศ.ดร.วิษุตา ทุนวิไล
ผู้ทรงคุณวุฒิร่วมผลิต : รศ.ดร.กาญจนา วัฒนสุนทร รศ.ดร.สุพิมพ์ ศรีพันธ์วรสกุล
ดร.นลินี ฌ นคร ผศ.ศศิธร ชูตินันทกุล

ศิลปะและรูปเล่ม : นายสมบุรณ์ เฟงพิศ

พิสูจน์อักษร : นายสุชญา ศิริชัยภร, ดร.ศศิวรรณ กำลังสินเสริม

ผู้ออกแบบปก : นายพิจิตร พรหมลี

พิมพ์ครั้งที่ ๑ : มีนาคม ๒๕๕๔ . จำนวนพิมพ์ ๒,๐๐๐ เล่ม

พิมพ์ครั้งที่ ๒ : ตุลาคม ๒๕๕๕ จำนวนพิมพ์ ๒,๐๐๐ เล่ม

พิมพ์ครั้งที่ ๓ : มีนาคม ๒๕๕๙ จำนวนพิมพ์ ๒,๐๐๐ เล่ม

พิมพ์ครั้งที่ ๔ : มิถุนายน ๒๕๖๑ จำนวนพิมพ์ ๒,๐๐๐ เล่ม

ลิขสิทธิ์ ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ห้ามการลอกเลียนไม่ว่าส่วนใดๆ ของหนังสือเล่มนี้
นอกจากจะได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรเท่านั้น

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ

เทคนิคการศึกษาระดับอุดมศึกษา = Technique of higher learning.-- พิมพ์ครั้งที่ 4.--

พระนครศรีอยุธยา : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2561.

230 หน้า.

1. การศึกษาชั้นอุดมศึกษา. I. ชื่อเรื่อง.

378.17

ISBN 978-616-300-434-5

จัดพิมพ์โดย สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (ผลงานลำดับที่ ๒)

เลขที่ ๓๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอมโนรมย์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑๑-๑๗ ถนนมหาราช แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพฯ ๑๐๒๐๐

โทรศัพท์ ๐๒-๖๒๓-๕๖๒๔, โทรสาร ๐๒-๖๒๓-๕๖๒๓

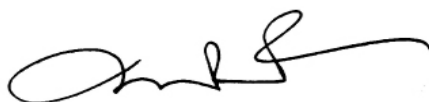
คำปรารภ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีโครงการจัดทำต้นฉบับรายวิชาในวิชากลุ่มพระพุทธศาสนาและหมวดวิชาศึกษาทั่วไป ปีงบประมาณ ๒๕๕๒ ซึ่งมีวัตถุประสงค์ เพื่อพัฒนาเนื้อหาวิชาในวิชากลุ่มพระพุทธศาสนาและหมวดวิชาศึกษาทั่วไป ที่ใช้สอนในมหาวิทยาลัย เพื่อคณาจารย์ของมหาวิทยาลัยได้เสนอผลงานทางวิชาการ และเพื่อเผยแพร่ผลงานทางวิชาการของคณาจารย์ของมหาวิทยาลัย

โครงการนี้เกิดขึ้นมาได้จากความร่วมมือร่วมใจกันของคณาจารย์มหาวิทยาลัย จากทุกส่วนงาน ทั้งส่วนกลาง วิทยาเขต วิทยาลัยสงฆ์ ห้องเรียน หน่วยวิทยบริการ ร่วมกันพัฒนาเอกสารประกอบการสอนหรือตำราในวิชากลุ่มพระพุทธศาสนาและหมวดวิชาศึกษาทั่วไป ด้วยวิริยะอุตสาหะแรงกล้า พัฒนางานให้มีเนื้อหาสาระถูกต้องเพียงพอพร้อมด้วยอรรถและพยัญชนะเป็นที่ยอมรับของสังคม

ตำราวิชา “เทคนิคการศึกษาระดับอุดมศึกษา” เล่มนี้ มีเนื้อหาสาระแบ่งเป็น ๘ บท มุ่งหมายให้ศึกษาเทคนิคและวิธีการศึกษาระดับอุดมศึกษา กระบวนการเรียนรู้และแหล่งเรียนรู้ระดับอุดมศึกษา การใช้ห้องสมุด การสืบค้นทางอินเทอร์เน็ต การแสวงหาความรู้และสารสนเทศเพื่อการศึกษา กระบวนการและกิจกรรมการเรียนรู้เชิงวิชาการ การเขียนรายงานทางวิชาการ การเขียนภาคินิพนธ์ เนื้อหาสาระปรากฏแจ่มแจ้งแล้วในเล่มนี้

ขออนุโมทนาขอบคุณคณะกรรมการโครงการจัดทำต้นฉบับรายวิชาในวิชากลุ่มพระพุทธศาสนาและหมวดวิชาศึกษาทั่วไป คณาจารย์และเจ้าหน้าที่ของมหาวิทยาลัยทุกท่าน ที่ได้เสียสละเวลาพัฒนาเนื้อหาวิชาเล่มนี้ให้เกิดมีขึ้น อันจะเป็นสมบัติของมหาวิทยาลัยตลอดไป หวังเป็นอย่างยิ่งว่า ตำราวิชา “เทคนิคการศึกษาระดับอุดมศึกษา” เล่มนี้ คงอำนวยประโยชน์เชิงวิชาการด้านเทคนิคและวิธีการต่างๆ แก่คณาจารย์ นิสิตและผู้สนใจสืบไป

(พระพรหมบัณฑิต, ศ.ตร.)

อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

คำนำ

ตำราวิชา “เทคนิคการศึกษาระดับอุดมศึกษา” เล่มนี้ ได้พัฒนาขึ้นตามโครงการจัดทำต้นฉบับรายวิชาในวิชากลุ่มพระพุทธศาสนาและหมวดวิชาศึกษาทั่วไป ตามหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต พ.ศ. ๒๕๕๐ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยมีวัตถุประสงค์ (๑) เพื่อพัฒนาเอกสารรายวิชาต่างๆ ให้เป็นที่ยอมรับและใช้ร่วมกันได้ทุกคนะ วิทยาเขต วิทยาลัยสงฆ์ (๒) เพื่อพัฒนารูปแบบเอกลักษณ์ ของเอกสารการสอน ตำรา หนังสือต่างๆ ให้มีคุณภาพและมาตรฐานด้านเนื้อหาสาระ และการผลิตที่สวยงาม คงทน เป็นที่น่าสนใจต่อการศึกษาค้นคว้า (๓) เพื่อส่งเสริมการพัฒนาบุคลากรสายวิชาการให้สามารถสร้างสรรค์ผลงาน อย่างเป็นระบบ รองรับการประกันคุณภาพการศึกษาของมหาวิทยาลัย มีผลงานแพร่หลายเป็นที่ยอมรับทั่วไป (๔) เพื่อสรุปสาระสำคัญของรายวิชาต่างๆ และนำไปพัฒนาสื่อการศึกษาในรูปแบบต่างๆ และระบบคลังข้อสอบ

ตำราวิชา “เทคนิคการศึกษาระดับอุดมศึกษา” เล่มนี้ เป็นวิชาหนึ่งในหมวดวิชาศึกษาทั่วไปที่กำหนดให้นิสิตได้ศึกษา ทั้งด้านเทคนิคและวิธีการศึกษาในระดับอุดมศึกษา กระบวนการเรียนรู้ และแหล่งเรียนรู้อะดับอุดมศึกษา การใช้ห้องสมุด การสืบค้นทางอินเทอร์เน็ต การแสวงหาความรู้ และสารสนเทศเพื่อการศึกษา กระบวนการและกิจกรรมการเรียนรู้เชิงวิชาการ การเขียนรายงานทางวิชาการ และการเขียนภาคินิพนธ์”

คณะผู้พัฒนาหวังว่า ตำราเล่มนี้จะยังประโยชน์ต่างๆ ให้เกิดขึ้นแก่นิสิต อาจารย์ผู้บรรยาย และผู้สนใจทั่วไป ทำಯที่สุดขอขอบคุณทุกท่านที่ได้มีส่วนร่วมในการทำต้นฉบับรายวิชานี้ให้เสร็จสมบูรณ์

คณะกรรมการพัฒนาเนื้อหาวิชา
“เทคนิคการศึกษาระดับอุดมศึกษา”

มีนาคม ๒๕๕๕

คำนำสำนักพิมพ์

การศึกษาเล่าเรียนที่จะช่วยให้ประสบความสำเร็จ จำต้องอาศัยวิธีการเรียนรู้จากหลายสิ่งหลายอย่างประกอบกัน ซึ่งจุดหมายของการศึกษาก็คือรู้ เข้าใจ นำไปใช้ประโยชน์ และสามารถประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ หากมีวิธีที่ช่วยให้รู้เข้าใจได้ในระยะเวลาสั้นก็คงจะดีไม่น้อย ซึ่งการที่จะรู้ เข้าใจ ได้อย่างรวดเร็ว นั้น จำต้องอาศัยเทคนิคต่างๆ มาช่วยในการศึกษาเล่าเรียน และเนื้อหาวิชา “เทคนิคการศึกษาระดับอุดมศึกษา” ที่ถ่ายทอดโดยคณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ซึ่งรู้ปัญหาของนิสิตแล้วนำเสนอเนื้อหา เต็มเต็มสิ่งที่ยังขาดให้สมบูรณ์ ได้อย่างลงตัว

ตำราวิชา “เทคนิคการศึกษาระดับอุดมศึกษา” เล่มนี้ เมื่อได้ศึกษาเรียนรู้แล้ว จะทำให้เข้าใจเทคนิคและวิธีการศึกษา รู้ถึงกระบวนการเรียนรู้ และบอกแหล่งเรียนรู้ด้วยตนเอง เข้าใจการใช้ห้องสมุด เทคนิคการสืบค้นข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต ตลอดจนช่วยให้รู้ถึงสารสนเทศเพื่อการศึกษา กระบวนการและกิจกรรมการเรียนรู้เชิงวิชาการ อีกทั้งทำให้ทราบถึงวิธีการเขียนรายงานทางวิชาการ และการเขียนภาคินิพนธ์

ทางสำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ต้องขอขอบพระคุณคณะกรรมการบริหารสำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยมี พระพรหมบัณฑิต, ศ.ดร. อธิการบดี และประธานคณะกรรมการบริหารสำนักพิมพ์ ที่เมตตาตามอบต้นฉบับตำราเรียนรายวิชา “เทคนิคการศึกษาระดับอุดมศึกษา” ขอขอบพระคุณคณาจารย์ผู้เขียนรายวิชาเทคนิคการศึกษาระดับอุดมศึกษา ที่ได้เสียสละเวลาร่วมกันพัฒนาเนื้อหาวิชานี้จนสำเร็จเป็นรูปเล่มสมบูรณ์ และกองวิชาการที่ช่วยเป็นแรงสนับสนุนเรื่องงานต้นฉบับและบุคลากร ให้สำนักพิมพ์สามารถจัดพิมพ์ตำราเรียนได้เป็นผลสำเร็จ

หวังเป็นอย่างยิ่งว่า ตำราวิชา “เทคนิคการศึกษาระดับอุดมศึกษา” เล่มนี้ คงจะอำนวยให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษาเล่าเรียนของนิสิตและผู้ที่เกี่ยวข้องสืบไป

สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

คณะกรรมการโครงการจัดทำต้นฉบับรายวิชา
ในวิชากลุ่มพระพุทธศาสนาและหมวดวิชาศึกษาทั่วไป
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปีงบประมาณ ๒๕๕๓

คณะกรรมการดำเนินงาน	คณะกรรมการพัฒนาเนื้อหารายวิชา “เทคนิคการศึกษาระดับอุดมศึกษา”
ที่ปรึกษา พระธรรมโกศาจารย์ อธิการบดี	ประธานกรรมการ พระครูสังฆรักษ์กิตติพงศ์ สิริวิฑฒโน
ประธานกรรมการ พระศรีคัมภีร์ญาณ รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ	รองประธานกรรมการ พระมหาสนอง ปจฺโจปการี
รองประธานกรรมการ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายวิชาการ	อาจารย์สมจิต ขอนวงศ์
กรรมการ พระมหาสุทัศน์ ติสฺสรวาที พระมหาเจิม สุวโจ	กรรมการ ผศ.ดร.ไพโรจน์ ชลารักษ์
พระมหาศรันทน์ สมจาโร พระมหาสุเทพ สุภณฺฑิโต	ผศ.สุชน ประวัตติ
พระสมภาร สมภาโร, ผศ. พระมหาสาธิต สาธิต	อาจารย์ไพศาล ศรีวิชัย
ผศ.ดร.สุรพล สุธะพรหม ผศ.ปฐมพงศ์ ทินบรรเจิตฤทธิ	อาจารย์อาเดช อุปนนท์
ผศ.เฉลียว รอดเขียว ผศ.ดร.สิริวัฒน์ ศรีเครือดง	อาจารย์สุภาณี หอมขจร
นายคำพันธ์ วงศ์เสนห์ นายอดุลย์ คนแรง	อาจารย์เศรษฐพร หนุ่นชู
ผศ.ดร.โกนิญฐ์ ศรีทอง ดร.ประพันธ์ ศุภษร	เลขานุการ อาจารย์อรอนงค์ วูวงศ์
ผศ.สมควร นียมวงศ์ ผศ.สุเทพ พรหมเลิศ	บรรณาธิการ ผศ.สุพิมล ศรศักดิ์ดา
นายเกษม แสงนนท์ นายสนธิญาณ รักษาภักดิ์	ผู้ทรงคุณวุฒิร่วมผลิต รศ.ดร.กาญจนา วัฒนสุนทร
เลขานุการ นายสุชญา ศิริธัญญาร	รศ.ดร.สุพิมพ์ ศรีพันธ์วรสกุล
ผู้ช่วยเลขานุการ พระมหาสุระศักดิ์ ธีรวโร	ดร.นลินี ณ นคร
พระมหาหิทธิ อนุภทโท ผศ.ศศิธร ชูตินันทกุล	ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบ ผศ.ดร.วิชชุดา หนูวิล
นายอักษรวิชัย โฉมศรี	
นายชำนาญ เกิดช่อ	
พระมหานพดล เตชธมโม	
นายสินชัย วงษ์จำนงค์	
นายจิระศักดิ์ ธารสุขกระจ่าง	
นายสมบุญณ์ เฟ่งพิศ	

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
คำปรารภ	(๓)
คำนำ	(๔)
คำนำสำนักพิมพ์	(๕)
คณะกรรมการโครงการจัดทำต้นฉบับรายวิชาในวิชากลุ่มพระพุทธศาสนา และหมวดวิชาศึกษาทั่วไป	(๖)
บทที่ ๑ เทคนิคและวิธีการศึกษาระดับอุดมศึกษา	๑
๑.๑ ความนำ	๑
๑.๒ ความเป็นมาและหลักการอุดมศึกษา	๓
๑.๓ ความหมายและความมุ่งหมายของอุดมศึกษา	๘
๑.๔ ประเภทของการศึกษา ระดับอุดมศึกษา	๑๑
๑.๕ เทคนิคและวิธีการศึกษา ระดับอุดมศึกษา	๒๑
สรุปท้ายบท	๒๖
คำถามท้ายบท	๒๘
เอกสารอ้างอิงประจำบท	๒๙
บทที่ ๒ กระบวนการเรียนรู้และแหล่งเรียนรู้ระดับอุดมศึกษา	๓๑
๒.๑ ความนำ	๓๒
๒.๒ ความหมายและความสำคัญของการเรียนรู้และแหล่งเรียนรู้	๓๒
๒.๓ เทคนิคและกระบวนการเรียนรู้ในชั้นเรียนและแหล่งเรียนรู้	๓๘
๒.๔ เทคนิคและกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง	๕๐
สรุปท้ายบท	๕๗
คำถามท้ายบท	๕๘
เอกสารอ้างอิงประจำบท	๕๙
บทที่ ๓ การใช้ห้องสมุด	๖๑
๓.๑ ความนำ	๖๒
๓.๒ ความหมายและความเป็นมาของห้องสมุด	๖๒
๓.๓ ความสำคัญและประเภทของห้องสมุด	๖๔
๓.๔ ระบบห้องสมุด	๗๑
๓.๕ แหล่งและทรัพยากรห้องสมุด	๗๙

(๘)

สรุปท้ายบท	๘๖
คำถามท้ายบท	๘๗
เอกสารอ้างอิงประจำบท	๘๘
บทที่ ๔ การสืบค้นทางอินเทอร์เน็ต	๘๙
๔.๑ ความนำ	๙๐
๔.๒ ความหมายและความสำคัญของการสืบค้นทางอินเทอร์เน็ต	๙๑
๔.๓ รูปแบบการสืบค้นทางอินเทอร์เน็ต	๙๓
๔.๔ แหล่งข้อมูลในการสืบค้นข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต	๙๔
๔.๕ วิธีการใช้อินเทอร์เน็ตในการสืบค้นข้อมูล	๙๖
๔.๖ ประโยชน์ในการใช้เครือข่ายอินเทอร์เน็ต	๙๗
๔.๗ จริยธรรมและกฎหมายที่เกี่ยวข้องในการใช้อินเทอร์เน็ต	๙๘
สรุปท้ายบท	๑๐๖
คำถามท้ายบท	๑๐๗
เอกสารอ้างอิงประจำบท	๑๐๘
บทที่ ๕ การแสวงหาความรู้และสารสนเทศเพื่อการศึกษา	๑๐๙
๕.๑ ความนำ	๑๑๐
๕.๒ ความหมายและความสำคัญของการแสวงหาความรู้และสารสนเทศ	๑๑๑
๕.๓ วิธีการแสวงหาความรู้และการรวบรวมข้อมูล	๑๑๕
๕.๔ การจัดระบบเนื้อหาเป็นสารสนเทศไปใช้เพื่อการศึกษา	๑๒๑
๕.๕ ประโยชน์และคุณค่าของสารสนเทศเพื่อการศึกษา	๑๒๗
สรุปท้ายบท	๑๒๙
คำถามท้ายบท	๑๓๐
เอกสารอ้างอิงประจำบท	๑๓๑
บทที่ ๖ กระบวนการและกิจกรรมการเรียนรู้เชิงวิชาการ	๑๓๓
๖.๑ ความนำ	๑๓๔
๖.๒ ความหมายของกระบวนการและกิจกรรมการเรียนรู้เชิงวิชาการ	๑๓๔
๖.๓ องค์ประกอบของกระบวนการและกิจกรรมการเรียนรู้เชิงวิชาการ	๑๓๖
๖.๔ รูปแบบกระบวนการและกิจกรรมการเรียนรู้เชิงวิชาการ	๑๓๗

๖.๕ การสร้างองค์ความรู้จากกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงวิชาการ	๑๔๙
สรุปท้ายบท	๑๕๖
คำถามท้ายบท	๑๕๗
เอกสารอ้างอิงประจำบท	๑๕๘
บทที่ ๗ การเขียนรายงานทางวิชาการ	๑๕๙
๗.๑ ความนำ	๑๖๐
๗.๒ ความหมายและความสำคัญของการเขียนรายงานทางวิชาการ	๑๖๐
๗.๓ ประเภทของรายงานทางวิชาการ	๑๖๓
๗.๔ ส่วนประกอบของรายงานทางวิชาการ	๑๖๔
๗.๕ วิธีการและขั้นตอนการเขียนรายงานวิชาการ	๑๗๕
๗.๖ จรรยาบรรณการเขียนรายงานทางวิชาการ	๑๗๗
๗.๗ การประเมินคุณภาพรายงานเชิงวิชาการ	๑๗๙
สรุปท้ายบท	๑๘๑
คำถามท้ายบท	๑๘๒
เอกสารอ้างอิงประจำบท	๑๘๓
บทที่ ๘ การเขียนภาคินิพนธ์	๑๘๕
๘.๑ ความนำ	๑๘๖
๘.๒ ความหมายและความสำคัญและวัตถุประสงค์ของภาคินิพนธ์	๑๘๖
๘.๓ ส่วนประกอบและรูปแบบของภาคินิพนธ์	๑๘๘
๘.๔ หลักและวิธีการเขียนของภาคินิพนธ์	๑๘๙
๘.๕ การนำเสนอภาคินิพนธ์	๑๙๓
๘.๖ การประเมินคุณภาพของภาคินิพนธ์	๑๙๖
สรุปท้ายบท	๑๙๗
คำถามท้ายบท	๑๙๙
เอกสารอ้างอิงประจำบท	๒๐๐
บรรณานุกรม	
ภาคผนวก :	
ประมวลรายวิชาและแผนการสอน	๒๐๑
คณะกรรมการผู้พัฒนาเนื้อหาารายวิชา “เทคนิคการศึกษาระดับอุดมศึกษา”	๒๐๗

บทที่ ๑

เทคนิคและวิธีการศึกษาในระดับอุดมศึกษา

พระมหาสนอง ปจฺโจปการี

อาจารย์อาเดช อุปนนท์

วัตถุประสงค์ประจำบท

เมื่อได้ศึกษาเนื้อหาในบทนี้แล้ว ผู้ศึกษาสามารถ

๑. อธิบายการศึกษาในระดับอุดมศึกษาได้
๒. บอกความหมายและความมุ่งหมายของอุดมศึกษาได้
๓. แบ่งประเภทของสถาบันอุดมศึกษาได้
๔. อธิบายภารกิจหลักของอุดมศึกษาได้
๕. ระบุเทคนิคและวิธีการศึกษาในระดับอุดมศึกษาได้

ขอช่วยเนื้อหาประจำบท

- ความนำ
- การศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา
- ความหมายและจุดมุ่งหมายของอุดมศึกษา
- ความเป็นมาของอุดมศึกษาไทย
- ประเภทของสถาบันอุดมศึกษา
- ภารกิจหลักของสถาบันอุดมศึกษา
- แนวโน้มของอุดมศึกษาในอนาคต
- เทคนิคและวิธีการศึกษาระดับอุดมศึกษา

๑.๑ ความนำ

สถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทยมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การจัดการศึกษาเป็นกระบวนการพัฒนาคนเข้าสู่อาชีพระดับสูง เพื่อรองรับการเจริญเติบโตของประเทศ โดยมีกรอบภารกิจที่จะต้องปฏิบัติคือ การถ่ายทอดความรู้ ซึ่งเป็นกระบวนการผ่านระบบการเรียนการสอน การแสวงหาความรู้ใหม่ด้วยการศึกษา วิเคราะห์ วิจัย เพื่อนำความรู้ใหม่มาใช้ประโยชน์ในการสอนและการพัฒนาวิชาการหรือพัฒนาประเทศ การบริการทางวิชาการแก่สังคม เป็นการนำความรู้ในมหาวิทยาลัยไปสู่สังคมโดยตรง เพื่อสร้างความสัมพันธ์กับสังคมให้มีความใกล้ชิดผูกพันเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน และการทำงานบำรุงวัฒนธรรมซึ่งเป็นภาระหน้าที่ในการสืบสาน ถ่ายทอด อนุรักษ์และพัฒนาศิลปวัฒนธรรม เพื่อรักษาความเป็นชาติไว้ ภายใต้กรอบดังกล่าว สถาบันอุดมศึกษาจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาประเทศทั้งในระยะสั้นและระยะยาว ดังนั้น สถาบันอุดมศึกษาจึงมีความจำเป็นที่จะต้องปฏิบัติภารกิจให้มีคุณภาพและมาตรฐานทางวิชาการอยู่เสมอ เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคมและประเทศชาติได้

ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒ ได้กล่าวถึงการศึกษาในระดับอุดมศึกษาว่าเป็นการศึกษาต่อจากการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยแบ่งออกเป็น ๒ ระดับคือ ระดับต่ำกว่าปริญญา และระดับปริญญา โดยมีจุดมุ่งหมายตามที่กำหนดไว้ในมาตราที่ ๖ ว่า การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ปัจจุบันนี้สถาบันอุดมศึกษาไทยทั้งภาครัฐและภาคเอกชนรวมทั้งมหาวิทยาลัยสงฆ์ไทย ต้องปรับยุทธศาสตร์เชิงรุกในการจัดการศึกษาเพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก

การจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษาเป็นการจัดการศึกษาที่ต่อเนื่องกับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้งนี้เพื่อพัฒนาคนเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจและการเป็นสมาชิกที่ดีและเป็นผู้นำของสังคม รวมทั้งการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง เพื่อการดำรงชีวิตได้อย่างเป็นสุข แต่ในเวลาที่ผ่านมานี้ แม้ว่าประเทศไทยจะเร่งขยายโอกาสในการศึกษาระดับอุดมศึกษา ก็ยังประสบปัญหาการขาดแคลนบัณฑิตบางสาขา เช่น วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ แพทยศาสตร์ เป็นต้น รวมทั้งผู้สำเร็จการศึกษายังขาดทักษะในการประกอบอาชีพ และขาดคุณธรรมจริยธรรม จนไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเหมาะสม

๑.๒ ความเป็นมาและหลักการอุดมศึกษา

๑.๒.๑ ความหมายและความสำคัญของการศึกษา

๑) ความหมายของการศึกษา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๕๒ แก้ไขเพิ่มเติม ๒๕๕๕ ได้ให้ความหมายของการศึกษาในมาตรา ๔ ไว้ว่า “การศึกษา หมายถึง กระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคมโดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์ จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคม การเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต”^๑ ในมาตรา ๖ ได้กล่าวถึงความมุ่งหมายของการศึกษาไว้ว่า “การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข”^๒ ส่วนมาตรา ๒๒ ได้กำหนดว่า “การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ”

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต)^๓ ได้อธิบายว่า “ศึกษา” เป็นคำที่มาจากภาษาสันสกฤต ถ้าเป็นภาษาบาลี ตรงกับคำว่า “สิกขา” เรียกได้ว่าเป็นคำเดียวกัน สิกขา คือหลักการศึกษาในพระพุทธศาสนา มี ๓ อย่างคือ ศีล สมาธิ และปัญญา หลักไตรสิกขานี้ครอบคลุมข้อปฏิบัติทั้งหมดในพระพุทธศาสนา เมื่อหลักปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาตั้งอยู่ในไตรสิกขาแล้ว ก็กล่าวได้ว่า “พระพุทธศาสนานั้น เป็นเรื่องของการศึกษาทั้งสิ้น” ด้วยเหตุนี้ การฝึกฝนพัฒนาคนนั้นจึงต้องอาศัยความเชื่อที่ว่า “มนุษย์มีศักยภาพที่พัฒนาตนเองได้” ซึ่งสอดคล้องกับคำที่ ดร.อาจอง ชุมชาย ฌ อยุธยา ได้กล่าวว่า “มนุษย์มีพัฒนาการไปตามที่ตนเองคิด คิดอย่างไรก็จะเป็นเช่นนั้น ถ้าคิดว่าแพ้ ก็แพ่ตั้งแต่คิดและแพ่ตลอดไป ถ้าคิดว่าชนะ โอกาสที่คว่ำชัยชนะมีมาก ขึ้นอยู่กับว่าเราต้องการสิ่งไหนให้กับชีวิตเรา”

พระเทพเวที (ป.อ.ปยุตโต) ได้กล่าวถึงความมุ่งหมายของการศึกษาไว้ตอนหนึ่งว่า “การศึกษามีความมุ่งหมายประการหนึ่ง คือไม่ให้เป็นทาสของความเปลี่ยนแปลง แต่ให้เป็นผู้สามารถ

^๑ สมหมาย จันทรเรือง, พัฒนาการการศึกษาไทย อดีต ปัจจุบันและในสหัสวรรษใหม่, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๒๔๐.

^๒ สมหมาย จันทรเรือง, พัฒนาการการศึกษาไทย อดีต ปัจจุบันและในสหัสวรรษใหม่, หน้า ๒๕๒.

^๓ จิตรกร ตั้งเกษมสุข และคณะ, หยาดเพชรหยาดธรรมภูมิปัญญาเพื่อการศึกษาไทย, (กรุงเทพมหานคร : เพื่อฟ้าการพิมพ์, ๒๕๕๑), หน้า ๑๗.

นำการเปลี่ยนแปลงได้ คือให้เป็นอิสระอยู่เหนือการถูกกระทบกระเทือนจากความเปลี่ยนแปลง และนำกลับความรู้เท่าทันต่อเหตุปัจจัยของความเปลี่ยนแปลงนั้นมาขึ้นนำ จัดสรรความเปลี่ยนแปลงให้เป็นไปในทางที่เป็นผลดีแก่ตนได้ นอกจากนี้ ยังได้กล่าวถึงความทันสมัยและนำสมัยไว้ว่า ความทันสมัยและความนำสมัยที่แท้จะต้องประกอบด้วยปัญญา เพราะทันสมัยนั้น ก็คือความรู้ทัน และนำสมัยก็คือเป็นต้นคิด เป็นผู้ริเริ่ม เป็นผู้นำทาง การเปลี่ยนแปลง...ประกอบด้วยความรู้ เป็นการรู้ทัน หรือรู้เท่าทัน หยั่งเห็นลงไปถึงเหตุปัจจัยของเรื่องนั้นๆ คุณและโทษของสิ่งหรือการกระทำ...ดำเนินการนำการเปลี่ยนแปลงให้เป็นไปด้วยปัญญาที่จะให้บรรลุจุดหมายที่ตั้งงาม เป็นผลดีแก่ชีวิตและสังคม เรียกได้ว่าเป็นนายของยุคสมัยและเป็นนายของเหตุการณ์^๔

สำหรับ Dictionary of Education ของ คาร์เตอร์ วิ.กู๊ด (Good, ๑๙๗๓ : ๑๙๑) ได้นิยามความหมายของการศึกษาไว้ ๔ ประการคือ^๕

๑) การศึกษา หมายถึง กระบวนการที่ทำให้บุคคลพัฒนาความสามารถ เจตคติ และพฤติกรรมต่างๆ ให้มีคุณค่าต่อสังคม และเป็นที่ยอมรับของสังคมที่ตนอยู่

๒) การศึกษา หมายถึง กระบวนการทางสังคมที่ทำให้บุคคลได้รับอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นตัวควบคุมให้บุคคลได้รับความรู้ ความสามารถ และพัฒนาตนเองอย่างดีที่สุดที่สังคมปรารถนา

๓) การศึกษา หมายถึง วิชาชีพสำหรับครู หรืออาชีพทางการศึกษาที่จัดสอนในสถาบันฝึกหัดครู หรือในสถาบันอุดมศึกษา เพื่อเตรียมให้เป็นครู

๔) การศึกษา หมายถึง ศิลปะการถ่ายทอดความรู้จากอดีต ซึ่งจัดไว้้อย่างมีระเบียบให้แก่บุคคลแต่ละรุ่น

ในปัจจุบันนี้ การจัดการศึกษาไทย ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒ ได้แบ่งการศึกษาออกเป็น ๓ ระบบ คือ การศึกษาในระบบโรงเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย^๖

๑) การศึกษาในระบบ (Formal Education) เป็นการศึกษาที่กำหนดจุดมุ่งหมาย วิธีการศึกษา หลักสูตร ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขของการสำเร็จการศึกษา

^๔ พระเทพเวที (ป.อ.ปยุตโต) อ้างถึงใน สุธรรม อารีกุล, **รูปแบบและภารกิจอุดมศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช, ๒๕๔๓), หน้า ๑๐๖.

^๕ ยนต์ ชุ่มจิต, **การศึกษาและความเป็นครูไทย**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๖), หน้า ๑๑.

^๖ สมหมาย จันทร์เรือง, **พัฒนาการการศึกษาไทย อดีต ปัจจุบันและในศตวรรษใหม่**, หน้า ๒๔๕-๒๔๖.

๒) การศึกษานอกระบบ (Non-Formal Education) : เป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่น ในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบวิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษาการวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสำเร็จการศึกษา โดยเนื้อหาและหลักสูตรจะต้องมีความเหมาะสมสอดคล้อง กับสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่ม

๓) การศึกษาตามอัธยาศัย (Lifelong Education) : เป็นการศึกษาที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ ด้วยตนเองตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อม และโอกาส โดยศึกษาจากบุคคลประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม สื่อหรือแหล่งความรู้อื่นๆ

การศึกษารูปแบบนี้ ในทางพระพุทธศาสนาใช้มานานแล้ว เพราะถือว่า “การศึกษา คือ ชีวิต ชีวิต คือการศึกษา” แต่ต้องเป็นชีวิตที่ดำเนินอย่างถูกต้อง เพราะการศึกษา คือการฝึกฝนพัฒนา ให้ชีวิตดำเนินไปอย่างถูกต้อง การศึกษา คือการพัฒนาชีวิตที่ดำเนินไปตลอดจนกระทั่งบรรลุเป้าหมาย คืออิสรภาพ และสันติสุข

๒) ความสำคัญของการศึกษา

ชีวิตที่มีการศึกษาย่อมมีสมรรถภาพและประสิทธิภาพในการปรับตัวและสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมจนถึงขนาดที่สามารถปรับสิ่งแวดล้อมให้เป็นประโยชน์แก่ตัวเองได้ การศึกษาจึงเป็นกระบวนการ ที่จะทำให้ชีวิตหลุดพ้นจากอำนาจครอบงำของสิ่งแวดล้อมและมีความเป็นใหญ่ในตัว การศึกษาที่แท้จริงนั้น เป็นภารกิจของชีวิตแต่ละชีวิต พุดให้สั้น ตรงกับคำว่า “การศึกษาเป็นกิจกรรมของชีวิต โดยชีวิต และเพื่อชีวิต”^๗ ซึ่งสอดคล้องกับคำของ อับราฮัม ลินคอล์น (Abraham Lincoln) ที่กล่าวไว้ว่า “คนทุกคน ต้องการเรียนรู้ แต่ก็ต้องการความสนุกสนาน ในการเรียนรู้นั้นด้วย” หมายความว่า คนทุกคนจะต้องมี กิจกรรมหรือมีความสนุกสนานในการเรียนรู้ด้วย

ด้วยเหตุนี้ การศึกษาจึงเป็นปัจจัยสำคัญสำหรับมนุษย์ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ในการดำรง ชีวิตกับคนอื่นได้อย่างปกติ การศึกษาในที่นี้ไม่ได้หมายถึงการศึกษาในโรงเรียน และในมหาวิทยาลัยเท่านั้น แต่ยังหมายถึง การเรียนรู้ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม เพราะการเรียน หมายถึง ประสบการณ์ต่างๆ ที่บุคคล ได้รับการเสริมสร้าง และปรับปรุงทัศนคติ และความประพฤติตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย ส่วนการศึกษา เป็นเรื่องความพยายามของบุคคลในวัยสูงที่จะกำหนดแนวทางวิวัฒนาการให้สอดคล้องกับอุดมคติชีวิต ของคน เพราะการศึกษาเป็นรากฐานที่สำคัญของชีวิต ดังคำกล่าวที่ว่า “รากฐานของตึก คืออิฐ รากฐาน ของชีวิต คือการศึกษา” แต่ผู้รู้ยังกล่าวต่อไปอีกว่า “ต้นไม้ที่ไร้แสงอาทิตย์เหมือนชีวิตที่ไร้การศึกษา” การพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์แบบ จึงเป็นเนื้อเป็นตัว เป็นความหมายที่แท้จริงของการศึกษา

^๗ สมหมาย จันทรเรือง, พัฒนาการการศึกษาไทย อดีต ปัจจุบันและในศตวรรษใหม่, หน้า ๑๙-๒๐.

จะเห็นได้ว่าการศึกษามีความสำคัญต่อบุคคล สังคม ประเทศชาติ และต่อโลกเป็นอย่างยิ่ง มนุษย์ที่อาศัยโลกอยู่จึงต้องอาศัยกระบวนการทางการศึกษาสำหรับการพัฒนาตน เมื่อสมาชิกของสังคม ได้รับการพัฒนาอย่างมีคุณภาพแล้ว สังคมและประเทศชาติ รวมทั้งโลกก็จะได้รับการพัฒนาไปด้วย การศึกษาจึงมีความสำคัญต่อชีวิตมนุษย์ดังนี้

- ๑) การศึกษาเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับชีวิตมนุษย์
- ๒) การศึกษาช่วยพัฒนาชีวิตคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์
- ๓) การศึกษาช่วยพัฒนาสังคม
- ๔) การศึกษาช่วยจรรโลงรักษาและพัฒนาวัฒนธรรม
- ๕) การศึกษาช่วยพัฒนาเศรษฐกิจ
- ๖) การศึกษาช่วยพัฒนาการเมืองการปกครอง

กล่าวได้ว่า ความสำคัญของการศึกษามีความสำคัญต่อชีวิตมนุษย์ทั้งด้านกายและจิตใจ ตลอดจนถึง ช่วยพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง จึงสอดคล้องกับคำกล่าวที่ว่า “การศึกษาคือชีวิต ชีวิตคือ การศึกษา” อย่างแน่แท้

๑.๒.๒ ปัจจัยที่ก่อให้เกิดสถาบันอุดมศึกษา

การศึกษาไทยมีความเป็นมาอันยาวนาน ตั้งแต่สถาปนาชาติขึ้น แต่การอุดมศึกษายัง ไม่ปรากฏ เพราะการจัดการศึกษาในสมัยโบราณมีขอบเขตจำกัดเฉพาะชนชั้นบางกลุ่มในสังคม

ต่อมา ประเทศไทยได้ติดต่อกับชาติตะวันตกมากขึ้น ทำให้ไทยได้รับอิทธิพลของสิ่งต่างๆ รวมทั้งการจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษาด้วย จากเหตุผลดังกล่าว ปัจจัยที่ทำให้เกิดสถาบันอุดมศึกษาไทย มีดังนี้

๑) **อิทธิพลของแนวคิดจากต่างประเทศ** สืบเนื่องจากชาวตะวันตกนำแนวคิดมาเผยแพร่ ในประเทศไทย และการเสด็จประภาสต่างประเทศของพระมหากษัตริย์ไทย การไปศึกษาดูงานและ การศึกษาต่อต่างประเทศของข้าราชการไทย ผู้นำความคิดมาเผยแพร่ส่วนใหญ่เป็นพ่อค้าและหมอสอน ศาสนา เช่น ด้านการแพทย์ การศึกษา และการพิมพ์หนังสือ ในด้านการพิมพ์นี้ เมื่อหมอบรัดเลย์

^๔ ยนต์ ชุ่มจิต, **การศึกษาและความเป็นครูไทย**, หน้า ๒๔-๓๐.

^๕ สมหมาย จันทรเรือง, **อ้างถึงใน วิจิตร ศรีสอาน, พัฒนาการการศึกษาไทย อดีต ปัจจุบันและใน สหัสวรรษใหม่**, หน้า ๙๐-๙๒.

(Bradley) ได้ออกหนังสือพิมพ์ฉบับแรกชื่อว่า “บางกอก รีคอร์ดเดอร์” (Bangkok Recorder) มีการเสนอความคิดในเรื่องการจัดตั้งมหาวิทยาลัยไว้

๒) ความต้องการกำลังคนของทางราชการ เนื่องจากการปฏิรูประบบราชการครั้งใหญ่ ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๕) ได้จัดตั้งกระทรวง ทบวง กรม ขึ้นใหม่ จำเป็นต้องใช้ข้าราชการเป็นจำนวนมาก และเพื่อให้ได้ข้าราชการที่มีคุณภาพ ก็ต้องได้รับการศึกษาสูง ดังเช่น การจัดตั้งโรงเรียนมหาดเล็กจากสำนักฝึกหัดวิชาข้าราชการพลเรือนเมื่อปี พ.ศ.๒๔๔๒ เนื่องจากพระราชปรารภของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวต่อสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพว่า

“ขุนนางที่เป็นขึ้นมาใหม่ ๆ ในชั้นนี้ ไม่ใคร่ทรงรู้จัก แต่ก่อนมาลูกผู้ดีที่จะทำราชการ ย่อมถวายตัวเป็นมหาดเล็กตั้งแต่ร่นหนุ่ม ในเวลาเป็นมหาดเล็กได้เข้าเฝ้าเฝ้ารับราชการอยู่ในราชสำนัก ทรงรู้จักแทบทุกคน”

สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพร่วมกับพระยาวิสุทธีสุริยศักดิ์จัดทำโครงการถวาย และโปรดเกล้าฯ ให้ตั้ง “สำนักฝึกหัดวิชาข้าราชการพลเรือน” ต่อมาปี พ.ศ.๒๔๔๕ ยกฐานะเป็น “โรงเรียนมหาดเล็ก” พอถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๖) ได้โปรดเกล้าฯ เปลี่ยนเป็น “โรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว” เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๕๓ และพัฒนาไปเป็น “จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย” จนถึงปัจจุบันนี้

๓) พัฒนาการด้านการเมืองและการปกครองระบอบประชาธิปไตย : เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจาก “สมบูรณาญาสิทธิราชย์” มาเป็น “ระบอบประชาธิปไตย” โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข เมื่อวันที่ ๓๐ มิถุนายน ๒๔๗๕ คณะราษฎรที่ทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองเน้นความสำคัญของการศึกษา ด้วยการประกาศหลักการแน่วแน่ชัดว่า จะต้องให้การศึกษาย่างเต็มที่แก่ราษฎร ในส่วนของการศึกษาในระดับมหาวิทยาลัยก็มีการขยายและปรับปรุงการศึกษา ให้ความเป็นอิสระในการดำเนินงาน อันมีผลโดยตรงต่อการจัดตั้ง “มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง” ต่อจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพื่อเผยแพร่ความรู้ด้านการเมืองการปกครองให้กว้างขวาง เพื่อให้ประชาชนได้เข้าใจและมีส่วนร่วมในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย

๔) การเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม : ในช่วงของรัฐบาลปฏิวัติ พ.ศ.๒๕๐๑ ได้มีการปฏิรูปการศึกษาระดับอุดมศึกษาครั้งสำคัญ เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม โดยมีการรวมมหาวิทยาลัยต่างๆ ให้อยู่ในสังกัดเดียวกัน และมีการจัดตั้งสภามหาวิทยาลัยแห่งชาติขึ้น เพื่อควบคุมให้มหาวิทยาลัยทั้งหลายมีมาตรฐานเดียวกัน นอกจากนี้ ยังขยายโอกาส

ทางการศึกษาชั้นอุดมศึกษาไปสู่ภูมิภาค ทำให้เกิดมหาวิทยาลัยใหม่ๆ ในต่างจังหวัดอีกหลายแห่งทั้งของรัฐบาลและเอกชน

๕) การเรียกร้องสิทธิและความเสมอภาคทางการศึกษา : สืบเนื่องจากการเรียกร้องประชาธิปไตย เมื่อ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๑๖ ได้เรียกร้องให้ขยายโอกาสทางการศึกษาระดับปริญญา สำหรับนักศึกษาสายอาชีวศึกษาและฝึกหัดครู การเรียกร้องของนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญาตรี ทำให้เกิด “มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ” และยกฐานะ “วิทยาลัยเกษตรกรรมเชียงใหม่” ขึ้นเป็น “สถาบันเทคโนโลยีการเกษตร” การเรียกร้องดังกล่าว ช่วยกระตุ้นให้เกิดพัฒนาการแก่สถาบันอุดมศึกษาไทยมากยิ่งขึ้น ทำให้ประชาชนมีสิทธิเข้าศึกษาในระดับอุดมศึกษาได้ตามความต้องการและเหมาะสมแก่ศักยภาพของแต่ละบุคคล และได้มีการจัดตั้งมหาวิทยาลัยรามคำแหง มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยไม่จำกัดจำนวนรับนักศึกษา

๑.๓ ความหมายและความมุ่งหมายของอุดมศึกษา

๑.๓.๑ ความหมายของอุดมศึกษา

การศึกษาระดับอุดมศึกษาเป็นการศึกษา เพื่อมุ่งผลิตกำลังคนระดับกลางและระดับสูง เพื่อออกมาพัฒนาประเทศชาติ หรือเรียกอีกอย่างว่า เป็นการศึกษาหลังระดับมัธยมศึกษา หรือการเรียนการสอนในระดับสูงที่มหาวิทยาลัยและวิทยาลัยเป็นสถาบันหลักในการจัดการศึกษา ได้มีผู้ให้ความหมายของการอุดมศึกษาไว้ ดังนี้

คำว่า “การอุดมศึกษา” (Higher Education) หมายถึง การศึกษาที่สูงขึ้นจากระดับมัธยมศึกษา อุดมศึกษาคำนี้มีรากศัพท์มาจากคำบาลี ได้แก่ **อุดม** หมายถึง **สูงสุด** และ **ศึกษา** หมายถึง **การเล่าเรียน** ดังนั้น คำว่า “อุดมศึกษา” จึงหมายถึง การเรียนชั้นสูงสุด^{๑๑}

สมหมาย จันทรเรือง^{๑๒} กล่าวว่า อุดมศึกษา คือการศึกษาระดับที่สาม (Tertiary Education) เป็นระดับที่จัดหลังจากมัธยมศึกษา (Post Secondary Education) นิยมเรียกการศึกษาระดับนี้ว่า “อุดมศึกษา” (Higher Education) โดยแบ่งออกเป็น ๓ ระดับย่อย ดังนี้

๑. ระดับต่ำกว่าปริญญาตรี ได้แก่ ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง และอนุปริญญา ใช้เวลาเรียน ๒-๓ ปี หลังจากจบมัธยมศึกษา

^{๑๑} <http://th.wikipedia.org/wiki/> (๔ มิถุนายน ๒๕๕๓)

^{๑๒} สมหมาย จันทรเรือง, พัฒนาการศึกษาไทย อดีต ปัจจุบัน และในทศวรรษใหม่, หน้า ๘๗-๘๘.

๒. ระดับปริญญาตรี ใช้เวลาประมาณ ๔-๕ ปี หลังจากมัธยมศึกษาอันเป็นการศึกษาทั่วไปของนิสิตนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาทั้งของรัฐบาลและของเอกชน

๓. ระดับที่สูงกว่าปริญญาตรี ที่เรียกว่า “บัณฑิตศึกษา” แบ่งออกเป็นระดับปริญญาโท ใช้เวลาเรียนประมาณ ๒-๓ ปี หลังจากปริญญาตรี และระดับปริญญาเอก ใช้เวลาศึกษาประมาณ ๓-๕ ปี หลังจากปริญญาโท นอกจากนี้ ยังมีประกาศนียบัตรชั้นสูงหลังปริญญาตรีที่ศึกษาเพียง ๑ ปี ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของวิชาชีพต่างๆ เช่น ประกาศนียบัตรของสำนักอบรมแห่งเนติบัณฑิตยสภา (นบ.ท.) ที่นำไปสู่การประกอบวิชาชีพกฎหมายชั้นสูง ได้แก่ พนักงานอัยการ และผู้พิพากษา)

วราภรณ์ บวรศิริ^{๒๒} กล่าวเชิงสรุปไว้ว่า การอุดมศึกษาเป็นการจัดการศึกษาระดับสูง หรือการศึกษาระดับที่สามต่อจากประถมศึกษาและมัธยมศึกษาหรือเป็นการจัดการศึกษาระดับหลังมัธยมศึกษา ซึ่งมีการจัดโปรแกรมการเรียนการสอนทั้งในระดับต่ำกว่าปริญญาตรี ระดับปริญญาตรี และระดับสูงกว่าปริญญาตรี ในสถาบันอุดมศึกษาต่างๆ ได้แก่ มหาวิทยาลัย วิทยาลัย วิทยาลัยเทคนิค และอาชีวศึกษา และสถาบันวิชาชีพชั้นกลางและชั้นสูง เป็นต้น

ไพฑูรย์ สิ้นลารัตน์^{๒๓} ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับความหมายของการศึกษาไว้ว่า เป็นการศึกษาสำหรับคนวัยหนึ่งโดยเฉพาะ คือวัยที่กำลังจะเป็นผู้ใหญ่หรือเป็นผู้ใหญ่แล้ว ถ้าเราคำนึงในแง่นี้ให้มาก เราก็จะไม่สับสนกับการศึกษาสำหรับเด็กวัยรุ่นหรือวัยเด็ก ปัญหาและความผิดพลาดหลายอย่างที่เกิดในสถาบันอุดมศึกษาในปัจจุบันนี้ก็เพราะไปเข้าใจว่า ผู้เรียนในระดับอุดมศึกษานั้นเป็นเด็กอยู่ เราจึงต้องคอยประคับประคองเหมือนเด็กในทุกวิถีทาง การศึกษาระดับนี้ในบางครั้งและบางแห่งจึงเรียกว่าเป็นการศึกษาระดับหลังมัธยมศึกษาหรือเป็นการศึกษาระดับที่สาม เมื่อนับระดับประถม สำหรับเด็กเล็ก ระดับมัธยมสำหรับเด็กวัยรุ่น และระดับอุดมศึกษาสำหรับคนวัยจะเป็นผู้ใหญ่ เมื่อการอุดมศึกษาเป็นการศึกษาสำหรับคนวัยจะเป็นผู้ใหญ่หรือวัยผู้ใหญ่ดังกล่าวแล้ว การจัดการศึกษาเพื่อคนวัยนี้จึงมีหลายรูปหลายลักษณะ เพราะคนเป็นผู้ใหญ่ย่อมมีกิจกรรมหลายอย่างหลายประเภทที่เห็นได้ชัดในระบบปัจจุบันนี้ ก็คือเป็นโรงเรียนวิชาชีพชั้นสูงเป็นวิทยาลัยและเป็นมหาวิทยาลัย เป็นต้น

สรุปความได้ว่า การอุดมศึกษา หมายถึง การจัดการศึกษาสำหรับผู้ที่กำลังเข้าสู่วัยผู้ใหญ่หรือเป็นผู้ใหญ่แล้ว ซึ่งการจัดกิจกรรมจะต้องให้มีความหลากหลายให้เหมาะสมกับวัยของเขา

^{๒๒} วราภรณ์ บวรศิริ, เอกสารคำสอน : การอุดมศึกษาเพื่อพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาอุดมศึกษาคณะครุศาสตร์, ม.ป.ป.).

^{๒๓} ไพฑูรย์ สิ้นลารัตน์, เพื่อความเข้าใจในสาระและกระบวนการของการอุดมศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๖), หน้า ๒.

เพราะผู้เรียนในวัยนี้ย่อมมีแนวความคิด มีจินตนาการและมีความสนใจของตนเองสูงกว่าวัยอื่นๆ ด้วยเหตุนี้ การจัดการศึกษาสำหรับคนวัยนี้ จึงจำเป็นต้องให้ความสำคัญเป็นอิสระทางวิชาการและเสรีภาพทางการศึกษาและความเป็นประชาธิปไตยสูง

๑.๓.๒ ความมุ่งหมายของอุดมศึกษา

คำว่า “ความมุ่งหมาย” หมายถึง “ความมุ่งมาดปรารถนาที่จะให้มีให้เป็นตามที่ได้ตั้งความหวังไว้” ดังนั้น “ความมุ่งหมายของการศึกษา” จึงหมายถึง ความมุ่งมาดปรารถนาที่จะให้การจัดการศึกษาเป็นไปตามที่ได้ตั้งความคาดหวังเอาไว้

ไพฑูริย์ สีนลาร์ตัน^{๑๑} ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับจุดมุ่งหมายของมหาวิทยาลัยไทยใหม่ไว้ว่า

- ๑) ฝึกฝนให้เป็นคนสมบูรณ์ คือมีความรู้กว้างและมีคุณธรรมอย่างเพียงพอ
  - ๒) ทำให้เกิดความก้าวหน้าทางวิชาการ และประยุกต์วิชาการนั้นเพื่อประโยชน์ของตนและสังคมไทย
  - ๓) ส่งเสริมพัฒนาสังคมไทย โดยเป็นอุปกรณ์ให้เกิดการประเมินผลการพัฒนาไปด้วยสังคมเอง
  - ๔) สนับสนุนและส่งเสริมวิชาชีพต่างๆ อย่างไม่จำกัดสาขาโดยการให้ภาคทฤษฎีสอดคล้องกับภาคปฏิบัติให้มากที่สุด
  - ๕) จะต้องเปิดโอกาสทางการศึกษาให้แก่มวลชนอย่างมากที่สุด และกว้างขวางที่สุด
- ด้วยเหตุนี้ ความมุ่งหมายของสถาบันอุดมศึกษาจึงมีลักษณะเป็นสากล พอประมวลได้ ๓ ประการคือ
- (๑) มุ่งบุกเบิก แสวงหา บำรุงรักษา และถ่ายทอดความรู้ เพื่อสร้างสรรค์จรโลงความก้าวหน้าและความเป็นเลิศทางวิชาการ (Advancement of Knowledge and Academic Excellence)
  - (๒) ใช้ความรู้ให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม โดยถือว่ามหาวิทยาลัยเป็นแหล่งวิทยาการขั้นสูงที่เอื้ออำนวยประโยชน์ต่อความเจริญของมนุษยชาติ
  - (๓) ทำนุบำรุง ส่งเสริม ศิลปวัฒนธรรม

คณะกรรมการวางพื้นฐานเพื่อการปฏิรูปการศึกษา (สมาคมผู้บริหารการศึกษาแห่งประเทศไทย, ๒๕๑๗) มีความเห็นว่า สถาบันอุดมศึกษาควรกำหนดความมุ่งหมายไว้ให้เด่นชัดคือ

^{๑๑}ไพฑูริย์ สีนลาร์ตัน, *กระบวนทัศน์ใหม่ในการบริหารจัดการอุดมศึกษาไทย*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

- ๑) เพื่อพัฒนาความงอกงามทางสติปัญญา ความเจริญทางความคิดอันนำไปสู่ความก้าวหน้าทางวิชาการ และความเจริญของมนุษยชาติ
- ๒) เพื่อสร้างกำลังคนในระดับวิชาชีพชั้นสูงเพื่อพัฒนาสังคม
- ๓) เป็นแหล่งวิทยาการที่เอื้ออำนวยประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชนและชนบท
- ๔) ทำนุบำรุงส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม
- ๕) พัฒนาคณาจารย์ให้เป็นผู้ที่สมบูรณ์ด้วยคุณธรรมและจริยธรรม ให้สามารถดำเนินชีวิตอันมีคุณค่าแก่บุคคลและสังคม

จึงกล่าวได้ว่า ความมุ่งหมายของสถาบันอุดมศึกษาควรเน้นการศึกษาเพื่อพัฒนาสนับสนุน และส่งเสริมความเป็นมนุษย์ ความก้าวหน้า การแสวงหาความคิดใหม่ เพื่อสร้างสรรค์ความเป็นเลิศทางวิชาการอันจะนำไปสู่เป้าหมายที่สูงยิ่งของสังคม

๑.๔ ประเภทของการศึกษาระดับอุดมศึกษา

มีสุภชาติสันสกฤตบทหนึ่งกล่าวไว้ว่า “มิได้ศึกษาประวัติศาสตร์ รื้ออาคารอนาคต ถ้าต้องการ ยิงลูกศรให้พุ่งไปไกลข้างหน้ามากเท่าไร ก็ต้องนำสายธนูถอยหลังให้ไกลเท่านั้น” เพราะอดีตย่อมเป็นรากฐานที่มาของปัจจุบัน และปัจจุบัน คือที่ตั้งอนาคต ด้วยเหตุผลนี้จึงจำเป็นต้องศึกษามิหลังของอุดมศึกษาในอดีต^{๑๔}

การอุดมศึกษาในประเทศไทย

การอุดมศึกษาในประเทศไทย ความคิดที่จะให้มีมหาวิทยาลัยเกิดขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ สืบเนื่องจากสมัยนั้น ความรู้สมัยใหม่จากโลกตะวันตกหลังไหลเข้ามา และได้รับความนิยมจากผู้คนทั่วไปจำนวนมาก ทำให้พระองค์หวั่นเกรงว่า วิชาการต่างๆ ของไทยจะเสื่อมทรามลง จึงโปรดเกล้าฯ ให้จารึกความรู้ต่างๆ ลงในแผ่นศิลา ตามผนังระเบียงวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์ ท่าเตียน) สมเด็จพระอมรินทราบรมราชินีได้ทรงอธิบายวัตถุประสงค์ของการจารึกในครั้งนั้นไว้ว่า “...ให้เป็นแหล่งวิชาความรู้ของมหาชน ไม่เลือกชั้นวรรคาคักดี ถ้าจะเรียกอย่างทุกวันนี้ ก็คือ จะให้เป็นมหาวิทยาลัย...”

^{๑๔} บรูซซี ศิริมหาสาคร, การศึกษาที่เน้นมนุษย์เป็นศูนย์กลาง, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท บุ๊ค พอยท์ จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๔๕.

ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ราวปี พ.ศ. ๒๔๒๕ พระมหากษัตริย์ทรงให้กำเนิดการอุดมศึกษาตามแนวคิดและอิทธิพลของประเทศตะวันตก ตั้งแต่บทความของหมอบลัดเลย์ (Bradley) และการลงข่าวในหนังสือพิมพ์สยามเกี่ยวกับการตั้งมหาวิทยาลัยของหมอสมิท (Smith) ได้ลงข่าวว่า “...จะเปิดยูนิเวอร์ซิตีสยามที่บางคอแหลม โดยรับนักศึกษาเข้าเรียนวิชาต่างๆ เพื่อจะเป็นคนมีปัญญา ได้เป็นผู้หลักผู้ใหญ่ เป็นกำลังแก่ราชการแผ่นดินสืบไป...”

กระแสแห่งความพยายามนี้ได้สำเร็จเมื่อปี พ.ศ.๒๔๕๙ ในสมัยรัชกาลที่ ๖ มีพระบรมราชโองการประกาศว่า “...บัดนี้ ทรงมีพระราชดำริเห็นสมควรจะขยายการศึกษาในโรงเรียนนี้ให้กว้างขวางขึ้น คือไม่เฉพาะสำหรับผู้ที่เล่าเรียนเพื่อรับราชการเท่านั้น ผู้มีความประสงค์จะศึกษาวิชาชั้นสูง ก็เข้าเรียนในโรงเรียนนี้ได้เช่นกัน เหตุฉะนั้น ควรประดิษฐานขึ้นเป็นชั้นมหาวิทยาลัยให้เหมาะแก่กาลสมัยเสียที...” จึงเกิดเป็น “จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย” ซึ่งถือว่าเป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรกของไทย^{๖๖}

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปฏิรูประบบการปกครองจากระบบศักดินามาเป็นระบบเทศาภิบาลในปี พ.ศ. ๒๔๓๕ พร้อมกับจัดตั้งกระทรวงต่างๆ เพิ่มขึ้นตามแบบแผนตะวันตกจำนวน ๑๒ กระทรวง ทำให้เกิดความต้องการบุคคลเข้ารับราชการในกรมกองทั้งหลายจำนวนมาก และการจัดตั้งโรงเรียนฝึกคนเข้ารับราชการ ต่อมาจึงกลายเป็นโรงเรียนฝึกวิชาชีพชั้นสูงหรือโรงเรียนมัธยมศึกษาพิเศษหลายแห่งในช่วงต้นของรัชกาลนี้ และเป็นการพัฒนาการครั้งสำคัญที่ได้กำหนดรูปแบบของสถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทยจากสำนักฝึกหัดวิชาข้าราชการพลเรือนที่จัดตั้งเมื่อปี พ.ศ.๒๔๔๒ ด้รับยกฐานะขึ้นเป็นโรงเรียนมหาดเล็กหลวง เมื่อพ.ศ.๒๔๔๕ และสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงยกฐานะโรงเรียนมหาดเล็กหลวงขึ้นเป็นโรงเรียนข้าราชการพลเรือน เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๓ ต่อมาเมื่อวันที่ ๒๖ มีนาคม พ.ศ.๒๔๕๙ จึงได้ประกาศยกฐานะ “โรงเรียนข้าราชการพลเรือน” ขึ้นเป็น “จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย” อย่างเป็นทางการ และเป็นสถาบันอุดมศึกษาแห่งแรกของประเทศไทย^{๖๗}

ต่อมา ในสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ ภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบบประชาธิปไตย เมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ สถาบันอุดมศึกษาได้พัฒนาการขึ้นไปเรื่อยๆ เมื่อปีพ.ศ.๒๔๗๖ นอกจากการสนับสนุนทางการเมืองในการขยายโอกาสทางการศึกษาแล้ว ความพยายามของคณาจารย์และนักเรียนโรงเรียนกฎหมายได้ร่วมกันผลักดันให้มีการยกฐานะโรงเรียนกฎหมายขึ้นเป็นมหาวิทยาลัยโดยประกาศเป็นพระราชบัญญัติเมื่อ

^{๖๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๙-๙๐.

^{๖๗} สมหมาย จันทรเรือง,ดร., พัฒนาการการศึกษาไทย อดีต ปัจจุบันและในสหัสวรรษใหม่, หน้า ๙๒-๙๖.

วันที่ ๒๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๗ ชื่อว่า “มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง” และเปิดสอนในวันที่ ๒๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๗

ปี พ.ศ.๒๔๘๖ เริ่มมีแนวคิดในการจัดตั้งมหาวิทยาลัยเฉพาะทางของหน่วยราชการ เพื่อมุ่งผลิตกำลังคนให้กับกระทรวงทบวงกรมต่างๆ ได้แก่ มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ (ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น “มหาวิทยาลัยมหิดล” เพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระราชบิดา เจ้าฟ้ามหิดลอดุลยเดช กรมหลวงสงขลานครินทร์ เมื่อวันที่ ๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๒) และในปีเดียวกันได้จัดตั้งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และมหาวิทยาลัยศิลปากร ในปี พ.ศ. ๒๔๘๖

เมื่อสงครามโลกครั้งที่สองสิ้นสุดลง การอุดมศึกษาของไทยได้มีพัฒนาการตามการเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจ กล่าวคือการขยายการอุดมศึกษาไปสู่ภูมิภาค ได้แก่ จัดตั้งมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (๒๕๐๗) จัดตั้งมหาวิทยาลัยขอนแก่น (๒๕๐๘) จัดตั้งสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (๒๕๐๙) จัดตั้งมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (๒๕๑๑) จัดตั้งสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า (๒๕๑๔) และจัดตั้งมหาวิทยาลัยเปิดแห่งแรก คือ มหาวิทยาลัยรามคำแหง (๒๕๑๔) ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๒๑ ได้จัดตั้งมหาวิทยาลัยสุโขทัย--ธรรมาธิราชเป็นมหาวิทยาลัยเปิดแห่งที่สอง ปีพ.ศ.๒๕๓๓ ได้จัดตั้งมหาวิทยาลัยบูรพา โดยการยกฐานะวิทยาเขตบางแสนของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒขึ้นเป็นมหาวิทยาลัยเอกเทศ จัดตั้งมหาวิทยาลัยนเรศวร โดยยกฐานะวิทยาเขตพิษณุโลกขึ้นเป็นมหาวิทยาลัยเอกเทศ จัดตั้งมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี โดยพัฒนาจากโครงการจัดตั้งวิทยาลัยอุบลราชธานีในสังกัดมหาวิทยาลัยขอนแก่นขึ้นมาเป็นมหาวิทยาลัยเอกเทศ และจัดตั้ง “มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี” โดยพัฒนาจากโครงการจัดตั้งวิทยาลัยสุรนารีในสังกัดมหาวิทยาลัยขอนแก่นขึ้นเป็นมหาวิทยาลัยเอกเทศตามมติคณะรัฐมนตรี และมีฐานะเป็นมหาวิทยาลัยของรัฐที่ไม่เป็นส่วนราชการหรือเรียกอีกอย่างว่า มหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ แห่งแรกของประเทศไทย

พ.ศ. ๒๕๓๕ จัดตั้งมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ ที่จังหวัดนครศรีธรรมราชมีฐานะเป็นมหาวิทยาลัยของรัฐที่ไม่เป็นส่วนราชการแห่งที่สอง โดยพัฒนาจากโครงการจัดตั้งวิทยาลัยนครศรีธรรมราช ในสังกัดมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ขึ้นเป็นมหาวิทยาลัยเอกเทศ

ต่อมา ก็ได้มีการยกฐานะและจัดตั้งมหาวิทยาลัยของรัฐขึ้นอีกหลายแห่ง เช่น มหาวิทยาลัยมหาสารคาม (๒๕๓๗) มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ที่จังหวัดเชียงใหม่ (๒๕๓๙) มหาวิทยาลัยทักษิณ ที่จังหวัดสงขลา (๒๕๓๙) มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี (๒๕๔๑) และมหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง ที่จังหวัดเชียงราย (๒๕๔๑)